

NIKDY NEZABUDNEM! I. (OD KYJEVA PO DUKLU)

PETER H U J V A N*

HUJVAN, P.: I will never forget! I. (From Kiev to Dukla) Vojenská história, 4, 2, 2000, pp 119 – 130, Bratislava.

This recollection is a successful attempt to bring to closer attention the war fates of one of the members of the 1st Czechoslovak Army Corps in the USSR. It is a subjective insight of a man in the middle of events, who not only lived them, but also actively formed them. Despite the long time that elapsed since the experienced events the author tries to keep the authenticity of talking. In his recollection he points to the meaningless war and its cruelty, so as they were recorded by the memory of a man in the centre of events. It is a recollection of those people that contributed to the liberation of Czechoslovakia and the defeat of fascism and some of them sacrificed for this objective the most precious they had – their life.

Military History. Recollections. WWII. 1st Czechoslovak Army Corps.

Bliži sa 55. výročie ukončenia druhej svetovej vojny. Bola to najstrašnejšia vojna v dejinách ľudstva. Mnohí hovoria: „Zabudnite už na vojnu.“ Dá sa však zabudnúť na priateľov, ktorí zomierali na bojiskách? Je možné zabudnúť na stoštyridsaťtisíc sovietskych vojakov, ktorí položili životy za oslobodenie Československa? Je možné zabudnúť na stovky zničených a vypálených miest a dedín, ktorými sme prechádzali?

Nemalé boli aj obeť nášho ľudu za pomoc a účasť v SNP. Len na Slovensku sa našlo vyše dvesto masových hrobov s viac ako päťtisíc obetami fašistického teroru. Hovorí sa, že čas hojí rany a človeku je vrodene zabúdať, ale ani s odstupom času sa nedá zabudnúť na spomienky, ktoré sú stále živé a ktoré sa hlboko vryli do pamäti. Nie, nikdy nezabudnem...

Narodil som sa v roku 1917 a pochádzam z chudobnej rodiny, z obce Turja Bystra, asi štyridsať kilometrov na severovýchod od Užhorodu na Zakarpatskej Ukrajine. Odvedený som bol v roku 1937, avšak základnú vojenskú službu som nastúpil až 1. marca 1939 k 14. pešiemu pluku v Krompachoch. Pridelili ma krote sprievodných zbraní.

Spomínam si na zdrvujúcu udalosť, ktorú som prežil 15. marca, keď nám veliteľ roty pri rozkaze čítal: „Nemecké vojská obsadili Čechy a Moravu. Slovenský snem vyhlásil Slovenský štát a Zakarpatská Ukrajina bola okupovaná maďarskou armádou.“ Ďalej nám oznámili, že vojaci českej a ukrajinskej národnosti z Čiech a Moravy a zo Zakarpatskej Ukrajiny budú zo slovenskej armády prepustení. V tejto chvíli sme si ja a moji priatelia uvedomili, že sme stratili republiku – našu vlasť a slobodu a budeme vydaní na milosť a nemilosť tým, ktorí rozbili Československo – hitlerovskému Nemecku a horthyovskému Maďarsku.

Po prepustení z armády som odišiel domov. Už po ceste som videl veľa maďarských vojakov. Trestné oddiely maďarskej fašistickej diktatúry masovo zatýkali a bez vyšetrovania popravovali nevinných ľudí. To všetko vo mne utvrdilo odpor a nenávisť proti maďarskému režimu. Okupácia vytvorila mimoriadne nepriaznivú situáciu, nikde sa nedala zohnať práca a bez peňazí sa žiť nedalo.

V máji 1939 som zašiel za priateľom Michalom Bilejom, d'alejslúžiacim rotným z obce Ploske, ktorý bol taktiež prepustený z armády. Po krátkom dohovore sme sa rozhodli, že odídeme za hranice, presnejšie do Poľska, kde sa podľa správ organizoval československý legión.

Cestu sme si zvolili najkratším smerom cez Užský priesmyk. Po prekročení hraníc nás však poľskí pohraniční žandári zadržali a uväznili v obci Sianki. Po dvadsaťjeden dňoch pobytu vo väzení nás prepustili a eskortovali späť k hraničnej čiare s tým, že československý legión sa v Krakove ani inde na území Poľska neorganizuje.

* Autor spomienky plk. v. v. Peter Hujvan bol príslušníkom 1. ČSAZ. Vo funkcii veliteľa protitankovej roty pešieho práporu 6 sa s 3. československou samostatnou brigádou zúčastnil na oslobodzovaní Československa.

Vracali sme sa s myšlienkou, že prechod zopakujeme, ale iným smerom. Pri obci Kostrina nás zadržali maďarskí žandári, ktorí nás vyšetrovali. Po prepustení nám nariadili hlásiť sa doma na žandárskej stanici a u starostu obce. Prácu som opäť nikde nenašiel a bol som tak odkázaný na svoju matku.

Dňa 1. septembra 1939 nemecké vojská napadli Poľsko a po zlomení odporu poľskej armády, ho začali okupovať, potom sovietske vojská obsadili časť západnej Ukrajiny a Bieloruska (územie, ktoré do roku 1920 patrilo Sovietskemu Rusku), a tým sa sovietska hranica v Karpatoch posunula k maďarským hraniciam. Na základe tejto situácie som sa rozhodol, že odídem do Sovietskeho zväzu, aby som mohol bojovať proti nemeckým okupantom.

Dňa 15. novembra 1939 som zašiel za starostom obce a na žandársku stanicu a požiadal som o povolenie študovať na poľnohospodárskej škole v Nižnom Vereckom, vzdialenom od sovietskych hraníc asi desať kilometrov. Do školy som nastúpil spolu s Michalom Romančiakom z našej obce a po štrnásťdennom pobyte v škole a dokonalom zoznámení sa s terénom sme spolu s kamarátmi (spolu nás bolo osem) 1. decembra 1939 prekračili hranice do Sovietskeho zväzu. V obci Klimiec sme sa prihlásili v sovietskej pohraničnej jednotke. Po krátkom vyšetrovaní sme boli presunutí do mestečka Skole, ktoré sa stalo na niekoľko dní našim domovom. V malých objektoch nás bolo zhromaždených niekoľko stoviek, najmä mladých chlapcov, ktorí masovo utekali z domova. Boli tam aj rodiny s deťmi a niekoľko mladých dievčat.

Z mestečka Skole nás 28. decembra 1939 previezli vlakom do Charkova na Ukrajinu. Za nelegálne prekračenie hraníc Sovietskeho zväzu som bol odsúdený na 3 roky väzenia a odtransportovaný na nútené práce za severný polárny kruh na Sibír, južne od Vorkuty, kde som pracoval v ťažkých klimatických podmienkach na výstavbe severnej železničnej magistraly.

Po napadnutí Sovietskeho zväzu fašistickým Nemeckom 22. júna 1941 sa začala Veľká vlasťenecká vojna sovietskeho ľudu na obranu svojej vlasti. Nemecký útok sa dotkol aj nás. Na pracovisku nastala veľká zmena, niektorí ruskí odborníci – inžinieri a vedúci stavby museli nastúpiť do armády a boli vymenení za tých, na ktorých sa mobilizácia nevzťahovala.

V prvej polovici roka 1942 bola uverejnená v novinách a v rozhlase Výzva k občanom a hovorilo sa v nej o tom, že československí občania pobývajúci na území Sovietskeho zväzu sa môžu dobrovoľne prihlásiť do československej jednotky na území ZSSR, ktorá sa začala organizovať v poduralskom mestečku Buzuluk. Vedúci nášho pracoviska nás informoval o tom s otázkou, kto sa chce prihlásiť dobrovoľne? Pracovalo nás tu okrem sovietskych občanov štyridsať mladých chlapcov z bývalého Československa. Všetci do jedného sme sa prihlásili, ale uvoľnení sme boli až koncom decembra 1942. Treba povedať, že už pred naším odchodom do Buzuluku bola severná železničná magistrala vybudovaná natoľko, že vlakové súpravy mohli aspoň čiastočne zásobovať vnútrozemie uhlím. Cesta do Buzuluku trvala dosť dlho, pretože z Ďalekého východu a z celej Sibíri boli na front uprednostňované vojenské transporty.

Do Buzuluku som pricestoval 19. januára 1943 s kamarátmi Michalom Haluškom, Michalom Lazurom, Ivanom Horvátom a prihlásil som sa dobrovoľne do československej jednotky v ZSSR. Po príchode som sa dozvedel, že z našej obce sa tu už prihlásilo asi pätnásť chlapcov, ktorí utiekli do ZSSR. Medzi nimi aj môj dobrý známy Michal Holenič, učiteľ na našej základnej škole a Michal Bilej, ktorý prvýkrát so mnou utekal do Poľska. Pri prezentácii mi lekár zistil maláriu a príznaky infekčnej žltacky, preto ma poslali do buzuluckej nemocnice, odkiaľ som bol prepustený až koncom februára 1943 a zo zdravotných dôvodov odvedený až 4. marca 1943 a pridelený k 5. výcvikovej rote 1. čs. záložného pluku, ktorej velil kpt. Ladislav Bedřich.

V rote prebiehal náročný výcvik jednotlivca a pešieho družstva podľa sovietskych predpisov s dôrazom na praktické zamestnania v teréne za všetkých poveternostných podmienok. Veľká pozornosť sa venovala streleckej príprave – hádzaniu ručných granátov a ostrej strelbe.

Rok 1943 sa stal prelomom vo vojnových udalostiach druhej svetovej vojny. V tomto čase dovŕšili sovietske vojská katastrofálnu porážku hitlerovských vojsk pri Stalingrade zničením

tristotisícovej nemeckej armády. V tomto čase 30. januára 1943 odišiel dobrovoľne na front 1. československý samostatný poľný prápor, ktorý si po boku sovietskej armády vzorne splnil bojovú úlohu začiatkom marca 1943 pri Sokolove. Tam po prvý raz v rokoch najväčšej vojny akú dejiny doposiaľ poznali, bojovali hrdinsky naši vojaci spolu so sovietskymi vojskami a spoločne preliatou krvou spečatili bojové československo-sovietske priateľstvo.

Vo víťaznom boji pri Sokolove mal 1. československý poľný prápor citeľné straty; z celkového počtu 974 vojakov bol viac ako o štvrtinu oslabený. Presunul sa do obce Veseloje, kde odpočíval a neskôr bol odtransportovaný do Novochooperska.

V Novochoopersku sa z neho a z náhradného pluku v Buzuluku zorganizovala 1. československá samostatná brigáda, ktorá bola doplnená zo slovenských vojakov, ktorí odmietli bojovať proti Sovietskemu zväzu. Bola to rota nadporučíka Marcellyho v počte asi dvesto vojakov. Pri organizovaní brigády som bol pridelený k protitankovejrote prvého práporu.

Pomerne v krátkom čase bola brigáda za pomoci sovietskych inštruktorov dobre vycvičená a pripravená na plnenie bojových úloh. Bola vyzbrojená modernými zbraňami, ktoré sa už niekoľkokrát osvedčili v predchádzajúcich bojoch.

V záverečnom období výcviku sa uskutočnilo veľké taktické cvičenie spojené s ostrou strelbou, na ktorom sa zúčastnili okrem sovietskych hostí aj Klement Gottwald a Zdeněk Fierlinger. Podľa dobrozdania sovietskej inšpekčnej komisie bolo potvrdené, že 1. československá samostatná brigáda je plne pripravená na boj.

V závere cvičenia k nám prehovoril Klement Gottwald. Po jeho prejave bola hlavnému veliteľovi Červenej armády odoslaná žiadosť, aby 1. československá samostatná brigáda bola presunutá na front a mohla sa zapojiť do bojov proti nepriateľovi. Žiadosti sa vyhovel a už 30. septembra 1943 sa začal presun z Novochooperska vlakom do Priluk.

Presunovali sme sa v deviatich vojenských vlakových súpravách cez Voronež, Kursk do stanice Priluky. Náš prvý prápor išiel na čele presunu. Na ochranu vlaku proti vzdušnému útoku bola vyčlenená rota ťažkých guľometov a dve čaty protitankových pušiek v počte šesťnásť kusov. Veliteľom prvého ešalónu bol kapitán J. Kholl. Počas jazdy 12. októbra vo večerných hodinách náš transport napadli dve nepriateľské lietadlá, ale dobre organizovanou kruhovou paľbou sme ich útok odrazili. Rachot strelby bol taký silný, že som na pravé ucho nepočul celý mesiac.

Prechádzali sme krajinou, ktorou sa práve prehnala vojna. Všade pozdĺž trate boli rozbité lokomotívy a spálené vagóny. Z väčšiny miest a dedín zostali len ruiny. Na poliach boli rozbité tanky a pozostatky inej bojovej techniky.

V dňoch 29. septembra až 7. októbra 1943 sovietske vojská prekročili Dneper, zachytili sa na jeho pravom brehu a v urputných bojoch vytvorili v priestore Ljuteže predmostie. Len nesmiernym sebaobetovaním sovietskych vojakov bola rieka prekročená. Čím viac sme sa približovali k Dnepru, tým sme videli väčšiu skazu. Ľudia bývali v zemľankách bez jedla a vody. Do priestoru sústredenia v lesoch západne od Ljuteže sme prišli vyčerpaní peším presunom.

Cez Dneper sme sa prepravovali za tmy. Cez pontónový most sme prechádzali rýchlym krokom až behom. Bola tu vysoká organizovanosť a disciplína, nad ktorou dohliadali po celej dĺžke mostu – skoro pol kilometra dlhom – vysokí sovietski dôstojníci. Spomínam si, že pred našou rotou išla sovietska poľná kuchyňa so stravou a v strede mosta sa zlomilo jedno koleso, ale pre plynulý rýchly presun bola poľná kuchyňa zhodená do Dnepra. Kuchár nariekal a bránil sa slovami: „Čo dám jesť vojakom, ktorí čakajú na druhom brehu?“ Rozkaz bol však zákonom. Pontónový most z dôvodu utajenia pred nepriateľským letectvom vždy pred svitáním ženisti uprostred rozobrali a ukryli a večer po zotmení opäť obnovili po celej šírke toku.

Brigáda bola pridelená ako záloha k 38. armáde gen. K. S. Moskalkenka. Veliteľ brigády plk. Ľudvík Svoboda nesúhlasil s tým, aby brigáda postupovala v druhom slede a žiadal veliteľa 1. ukrajinského frontu gen. N. F. Vatutina (do 20. 10. 1943 to bol Voronežský front), aby bola začlenená do prvého sledu. Požiadavke sa vyhovel. Bola to veľká dôvera a pocta, ktorú naši vojaci dostali.

Zatiaľ čo Červená armáda bojovala pred nami, 1. čs. brigáda zaujímala v lese, západne od Ljuteže obranu. Veliteľ prvého práporu kpt. J. Kholm vydal rozkaz ukryť živú silu a bojovú techniku.

Pri budovaní obrany sme sa v našejrote zdokonaľovali v kopaní zeme a v odpočinku. Pretože sme boli mimo dotyku s nepriateľom, upravili sme si výkon služby tak, aby jedna tretina vojakov bola v pohotovosti a dve tretiny odpočívali. Pri vyhľbovaní okopov a zákopov nám naši velitelia odovzdávali cenné skúsenosti, ktoré získali v bojoch pri Sokolove. Veliteľ čaty Ján Bačkovský nám pripomenul suvorovovské heslo: „Ťažko na cvičisku, ľahšie na bojisku.“

Dňa 3. novembra 1943 sa začal útok na Kyjev. Jeho začiatok ohlásila mohutná sovietska delostrelecká príprava. Takmer 350 delostreleckých hlavníc na jeden kilometer frontu páliť celých štyridsať minút. Keď sa náš prápor presunul do východiska na útok, videli sme po ceste lesom veľa mŕtvych, mrazom stuhnutých tel nemeckých vojakov, zničených diel a spálených tankov s čiernymi krížmi na bočných pancieroch. Vojak Lazur poznamenal: „Nemecká nadradenosť našla svoju smrť v ruskej zemi. Treba sa poďakovať sovietskym delostrelcom za kvalitnú a presnú strelbu a naše ušetrené životy.“

Ešte v noci 4. novembra sa 1. čs. samostatná brigáda presunula k Vyšgorodu. Za svitania nového dňa 5. novembra 1943 dostala rozkaz presunúť sa severne od detského sanatória a na okraji lesa zaujať východisko na útok.

Pred začiatkom útoku sa ma vojak Birák spýtal: „Máš strach?“ Odpovedal som: „Každý vojak má pred bojom strach. Kto ho prekoná a nepodľahne panike, zvíťazí sám nad sebou. Pozri sa! Čím lepšie je vojak pripravený na boj, tým viac v sebe potláča strach. Utekali sme z domu, aby sme so zbraňou v ruke bojovali proti nepriateľovi, máme za sebou niekoľko rokov tvrdého života, prešli sme kvalitným výcvikom skúsených sovietskych inštruktorov, dostali sme od sovietskej armády najmodernejšie zbrane. Bojové výsledky Červenej armády nás denne presvedčujú o tom, že Nemci sú poraziteľní, preto nemaj strach.“

Prvý prápor útočil na hlavnom smere posilnený jedným delostreleckým oddielom a tankovým práporom. Druhý prápor útočil naľavo. Každý prápor bol ešte posilnený protitankovou batériou, čatou veľkokalibrových protiletadlových guľometov a ženijnou čatou. Spočiatku sa útok vyvíjal dobre, ale Nemci nášmu rýchlemu prenikaniu vpred bránili sústavnou delostreleckou paľbou. Prvá prekážka, ktorá bola pred nami, bola hlboká, široká a zamínovaná protitanková priekopa, ktorá sa mala stať oporou nepriateľskej obrany. Naše tanky cez hlbokú priekopu nemohli postupovať dopredu. Preto ženijná čata práporu zneškodnila položené míny, rýchlo pripravila a odpálila na niekoľkých miestach nálož, a tak zvislé steny protitankovej priekopy pripravila na prechod. Všetci, čo sme boli blízko, sme pomáhali upravovať priechody lopatami a malými poľnými lopatkami. Po krátkom čase tanky mohli prejsť. Prápor potom za podpory tankov začal zdolávať pred sebou jednotlivé prekážky.

Za postupu sa moje družstvo dostalo pod silnú guľometnú paľbu z ľavého boku. Zaľahli sme a kryli sa v ryhách poľnej vozovej cesty pod ochranou nášho druhého družstva. Každý pohyb znamenal smrť. Veliteľ čaty podporučík Ján Bačkovský sa k nám priplazil, zdvihol hlavu a opýtal sa: „Je niekto ranený?“ V zlomku sekundy bola po ňom vypálená dávka z guľometu, ktorá sa mu na veľké šťastie zaryla asi meter pred hlavou. Celý bol zasypaný hlinou a pieskom. Využili sme prerušenie paľby, rýchlo sme sa presunuli dopredu a presnou paľbou našich protitankových pušiek sme guľometné hniezdo zničili a postupovali dopredu. Čím viac sme sa približovali k mostu, tým tuhší odpor kládli fašisti paľbou z guľometov a diel, ktoré mali za živým plotom. Presnou paľbou z protitankových pušiek sme zničili dva silné nepriateľské odpory a za pomoci paľby tankov a Sochorových samopalníkov bol most zachránený. Pod ochranou všetkých palebných prostriedkov sme prebehli s pechotou cez most a ničili ustupujúceho nepriateľa. Za mostom smerom k mestu zostalo veľa pobitých nemeckých vojakov.

V ďalšom postupe smerom cez železničný prejazd sme sa dostali do silnej guľometnej paľby zo zamaskovaného železobetónového bunkra. Pri dobýjaní tejto pevnosti sa rozpútal tvrdý

boj mužů proti mužovi. Panoval tu neúprosný zákon. Nezabijem ja teba, zabiješ ty mňa. A Sochorovi samopalníci opäť preukázali hrdinstvo a statočnosť za podpory tankov a všetkých ručných zbraní práporu. Vo večerných hodinách 5. novembra sme sa prebili do ulíc Kyjeva.

Z najpevnejších budov si fašisti pripravili nedobytnú obranu. Hlavné ulice a hlavné verejné budovy zaminovali. Strieľali na nás z domov, okien, zo stiech i z pivníc. Prebíjali sme sa ulicami Kyjeva dom od domu. Vo večerných hodinách dosiahli jednotky nášho práporu posledný stanovený cieľ. Na určenom mieste sme sa zakopali a vyčkali do rána. Ťažko opísať, čo sme v tú noc zažili. Celé mesto bolo v plameňoch. Mračná hustého, žltého dymu štípali oči a zakrývali nám výhľad. Po celú noc nás sužovali detonácie časovaných náloží a padajúcich domov.

Ráno 6. novembra, takmer za tmy, sme pokračovali podľa rozkazu v útoku a čistili zvyšok mesta od fašistických votrelcov. Naším ranným útokom boli Nemci takí prevapení, že prakticky sa nezmohli na odpor. Prenasledovali sme ich až k brehu Dnepra, ktorý sme dosiahli ráno o 7,30 hodine. Mesto Kyjev bolo spoločným úsilím sovietskych a našich vojakov oslobodené v predvečer 26. výročia Veľkej októbrovej revolúcie – 6. novembra 1943. Boli sme šťastní, že naša 1. čs. samostatná brigáda sa tejto úlohy zhostila veľmi dobre, čo ocenila aj sovietska vláda. Brigáda bola navrhnutá na vyznamenanie Suvorovovým radom II. stupňa a za hrdinské činy sovietska vláda vyznamenala 140 príslušníkov brigády vysokými sovietskymi radmi a medailami. Poručík Antonína Sochora a podporučík Tesaříka titulom Hrdina Sovietskeho zväzu. Pri oslobodzovaní Kyjeva brigáda stratila 115 vojakov, z toho bolo 32 padlých, 1 nezvestný a 82 ranených. Medzi padlými boli aj kamaráti z mojej rodnej obce – vojaci: Vasil Plavajko – peší prápor 1, Vasil Pičkar – peší prápor 2, Michal Dianič zahynul pri bombardovaní delostreleckého ešalónu a podporučík Michal Olenič. V smere nášho útoku nepriateľ zanechal na bojisku asi 630 mŕtvych. Tak vstúpila do dejín československej armády po Sokolove ďalšia víťazná bitka o Kyjev.

Na druhý deň po víťaznom boji o Kyjev sa 1. čs. samostatná brigáda presunula do Vasilkova – tridsať kilometrov juhozápadne od Kyjeva a prešla do podriadenosti sovietskeho 40. streleckého zboru s úlohou vybudovať v druhom slede pevnú obranu.

Neprestajne sme sa presúvali z miesta na miesto. Budovali sa nové a nové opevnené postavenia, celé dni a noci sme stáli v zákopoch pod šírym nebom, nevyspatí, unavení a premrznutí sme odrážali útoky a prechádzali do protiútokov. A zasa na iných miestach kopali zákopy za dažďa a mrazivého vetra. Sotva sme sa zakopali, prišiel rozkaz presunúť sa na iné miesto. Tak to bolo aj pri Vasilkove a Fastove. Obranné postavenia sme budovali za pomoci civilného obyvateľstva, ktoré nám veľmi účinne pomáhalo. Nepriateľ sústredil veľké množstvo tankov a bojovej techniky a snažil sa protiútokom zmocniť späť Kyjeva a obnoviť pôvodnú obrannú líniu. V tomto nepriaznivom počasí sa prišiel do priestoru Kodaki pozrieť na nás veliteľ plukovník Ludvík Svoboda a štábny kapitán Jaroslav Procházka. Po podaní hlásenia a informácie o stave jednotky plk. Svoboda povedal: „Ako vidím, ani počasie nám nepraje a vy sa na nič nesťažujete. Potrebovali by ste sa však okúpať a očistiť od špiny a blata.“ Aj tu sa prejavila jeho priamu otcovskú starostlivosť o svojich vojakov. Štábny kapitán Procházka pripomenul: „Som rád, že morálny a bojový duch u vás neoslabuje a statočne to všetko znášate.“

Na Vasilkov mi zostala smutná spomienka, dozvedel som sa, že môj kamarát, s ktorým som utekal cez hranice, Michal Romančiak, už nie je medzi živými. Niekoľko chlapcov zabudlo, že vstúpili na miesta, ktoré pred dvoma hodinami opustil nepriateľ, ktorý za sebou zanechal všemožné nástrahy. Našli tekutinu, ktorú pokladali za likér, pretože mala svetložltú sladkastú citrónovú príchuť. Po požití sedemnásti tankisti zomreli. Zabudli na disciplínu a ostrážitosť.

Počas bojov o Rudu i Bielu Cerkev a pri Žaškove a Buzovke naši vojaci preukázali vysokú bojovú morálku, statočnosť a odvalu. V bojoch sa upevnilo priateľstvo medzi našimi a sovietskymi vojakmi.

V našejrote sa zmenil veliteľ roty a veliteľ čaty. Poručík E. Mautner odišiel k delostrelectvu a rotu prevzal podporučík Ján Bačkovský.

Koncom októbra 1943 prešlo pri Melitopole na Kryme k Červenej armáde viac ako dvetisíc slovenských vojakov, príslušníkov slovenskej 1. pešej divízie, z ktorých bola v Jefremove zorganizovaná a vycvičená 2. čs. samostatná paradesantná brigáda, ktorá sa zúčastnila bojov na Dukle a v Slovenskom národnom povstaní.

Po oslobodení Volyne, kde žilo asi štyridsaťpäťtisíc Čechov, požiadal gen. Svoboda sovietske velenie, aby sa československá brigáda presunula na Volyň, a aby sa mohol uskutočniť nábor volynských Čechov do československých vojenských jednotiek v ZSSR. Náborom sa získalo viac ako dvanásťtisíc príslušníkov. Z nich bola vytvorená 3. čs. samostatná brigáda podľa direktívy generálneho štábu Červenej armády, doplnená ešte o skúsené veliteľské kádre z prvej brigády.

Začiatkom apríla 1944 dala sovietska vláda súhlas na vybudovanie 1. československého armádneho zboru. Jeho základom bola 1. československá samostatná brigáda. Pri organizovaní armádneho zboru vstala naliehavá potreba doplniť veliteľské kádre, najmä v nižších jednotkách čata a rota. Preto sa uskutočnil nábor do dôstojníckej školy, do ktorej som bol okrem iných vybraný aj ja a odišiel som do Pechotného učilišťa K. J. Vorošilova v Riazani. Hlavnou náplňou jednotlivých zamestnaní bola praktická príprava v teréne. Dôraz sa kládol na taktickú, streleckú, ženijnú a chemickú prípravu. Učili sme sa budovať obranu, kladenie a vyberanie mín a zriaďovanie priechodov v mínových poliach. Veľké skúsenosti nám odovzdávali sovietski dôstojníci, ktorí nás svojimi vysokými nárokmi dôkladne pripravovali na vedenie boja. Čvíčilo sa vo dne i v noci, za každých poveternostných podmienok.

Škola mala pôvodne trvať šesť mesiacov, ale pretože na Slovensku vypuklo Slovenské národné povstanie, bola skrátaná o jeden mesiac. Rýchlo sa uskutočnili skúšky a veliteľ učilišťa navrhol pri vyradení každého povýšiť do hodnosti poručíka. Tento návrh Ministerstvo národnej obrany v Londýne zamietlo. Po príchode do zboru na Dukle nás generál Svoboda povýšil do hodnosti podporučíka.

Karpatsko-duklianska operácia bola najvýznamnejšou a najdôležitejšou formou pomoci Červenej armády Slovenskému národnému povstaniu a zároveň bola začiatkom priameho oslobodzovania Československa.

V súlade s týmto zámerom bola v rozkaze veliteľa sovietskej 38. armády vytýčená pre útok úloha – dosiahnuť Slovensko a spojiť sa so slovenskými jednotkami a partizánskymi oddielmi. Najkratšia, avšak najťažšia cesta do povstaleckých oblastí viedla smerom na Krosno – Duklu – Prešov. Na tomto smere boli v priestore Bardejov – Dukliansky priesmyk – Medzilaborce – Snina – Vranov n. T. – Prešov rozmiestnená Východoslovenská armáda v počte asi tridsaťpäťtisíc vojakov, s ktorými sovietske velenie počítalo pre vpád do tyla nemeckých vojsk s úlohou obsadiť karpatské priesmyky a umožniť Červenej armáde rýchly presun cez ne. Vzhľadom na váhavosť a nerozhodnosť velenia armády, nemecké vojská ju nakoniec v dňoch 31. augusta až 2. septembra odzbrojili a sovietska armáda a naše jednotky museli potom prelomiť pevnú fašistickú obranu za cenu nesmiernych obetí.

Sama operácia sa začala 8. septembra 1944. Podľa plánu mali sovietske jednotky do piatich dní dosiahnuť priestor Prešova. Keby sa táto operácia podarila, malo by Povstanie iný vojenský priebeh a sloboda by prišla oveľa skôr. Nemci však postrehli nebezpečenstvo tejto operácie, sústredili značné sily do priestoru Dukly, a tak sa prechod cez Karpaty zmenil na krvavý boj.

1. čs. armádny zbor sa za daždivého a veľmi nepriaznivého počasia presunul v pochodových prúdoch bližšie k frontu, prekročil prvosledové sovietske jednotky a ešte za tmy 9. septembra prvá brigáda dosiahla osadu Machnowka a tretia brigáda postúpila do Wrocanky. Po rozbížení, keď sa zdvihla ranná hmla, boli jednotky brigád prekvapivo zasiahnuté silnou delostreleckou a mínometnou paľbou nepriateľa, ktorý v noci obsadil vopred pripravené obranné postavenie na výšinách južne od Machnowky a Wrocanky. Jednotky tu utrpeli citelné a zbytočné straty. Nebolo to len preto, že zlyhal prieskum. Vinu na tom mal aj brigádny generál J. Kratochvíl, ktorý nezvládol riadenie zboru a nevelil vojskám. Veliteľ 1. ukrajinského fron-

tu, maršal I. S. Konev sa rozhodol odvolať generála Kratochvíla pre vážne chyby z funkcie a za veliteľa zboru menoval doterajšieho veliteľa prvej brigády brigádneho generála Ludvíka Svobodu, ktorý sa osvedčil v predchádzajúcich bojoch.

Nepriateľ začal rýchlo presúvať zálohy do priestoru bojov. Všade kládol húževnatý odpor. Boje nadobudli zdĺhavý charakter. Ich ťažoba však nepodlomila bojového ducha našich vojakov.

Nepriateľská obrana bola po ťažkých bojoch zdolaná a jednotky zboru postúpili o niekoľko kilometrov smerom na juh, kde narazili na nové obranné postavenie nepriateľa. Mimoriadne urputne sa bojovalo o kótu 534 (kóta smrti) severozápadne od mesta Dukla. V priebehu jedného dňa kóta šesť ráz menila majiteľa, kto bol jej pánom, ovládal údolie pod ňou a cesty k mestu Dukla. Až 19. septembra bol odpor nepriateľa na kóte 534 zlomený. Rovnako ťažké boje viedli naši vojaci o Hyrowu horu, ale za výdatnej pomoci tankistov ju dobyli.

Nepriateľ po veľkých stratách ustúpil a zaujal vopred pripravenú obranu v priestore bezmenných výšin medzi poľskými pohraničnými obcami Zyndranowa a Barwinek. Z týchto výšin ovládal cestu, ktorá viedla k našim hraniciam. Boli to tri kopce s vysokými terasovitými zrázmi, členené hlbokými roklinami a zarastenými močaristými lesmi. Nepriateľ mal dobré postavenia na pozorovanie a paľbou z ľahkých a ťažkých guľometov bránil posupu našich jednotiek. Položil stovky protipechotných a protitankových mín a fugasov, terén bol všade posiaty veľkým množstvom zátarasov a najrôznejších prekážok a nástrah.

Po návrate zo sovietskej školy, ma zo štábu tretej brigády na Dukle poslali spolu s dvoma dôstojníkmi k štvrtému práporu, aby sme sa hlásili veliteľovi práporu kapitánovi J. Chlubnému. Po privítaní poznamenal: „Už na vás čakáme, pretože predchádzajúce boje si vyžiadali veľké straty na životoch. Okrem iných padol aj veliteľ protitankovej roty. Pridelujem vás k tejto rote a podporučíkovi Dostála a Mlýnka k peším rotám.“ Na mape mi ukázal, kde je rozmiestnený prápor, zavolať spojku a tá ma dovedla k protitankovej rote.

Prápor si budoval východisko na seč. Využil som situáciu a zoznámil som sa s rotou. V ten deň sa tiež vrátilo niekoľko vojakov z nemocníc a prišli aj vojaci zo zajateckých táborov, ktorí sa dobrovoľne hlásili do československých jednotiek. Roty však ani zďaleka neboli v plnom počte. Pokiaľ si spomínam, večer pri vydávaní stravy Nemci spustili delostreleckú paľbu a jeden z práve došlých padol, dvaja boli ranení. Treba však poznamenať, že sme boli v dobre vybudovaných drevených palebných zruboch, takže straty na životoch boli malé.

Na druhý deň 29. septembra mi veliteľ práporu telefonicky uložil, aby som vyhotovil náčrt a zakreslil nepriateľský odpor na prednom okraji. Skoro ráno, ešte za tmy, som sa so svojou spojkou presunul asi dvesto metrov pred jednotku. V lese som si vybral vhodné miesto na pozorovanie. Predo mnou bola hlboká priepasť, cez ktorú tiekol malý potôčik. Na svitaní som mal už náčrt hotový, zodvihol som hlavu a videl som pred sebou Nemca, ako vyskočil z okopy a šiel do potoka po vodu. V tom okamihu som na neho začal paľbu, Nemec padol, ale nespozoroval som, že nad priepasťou ho druhý kryje a ten na mňa vypálil niekoľko dávok zo samopalu a začala sa strelba aj z guľometu. Ustúpiť som nemohol, ale skryl som sa za široký buk, ktorý ma pred paľbou chránil. Obzrel som sa po spojke, ale nikde som ju nevidel. Krátkymi skokmi som sa dostal z nepriateľskej paľby a vracal sa nízkym porastom k jednotke. Na moje veľké prekvapenie som zbadal, ako dvaja vojaci bežia s nosidlami a s nimi aj moja spojka. Spýtal som sa ich: „Kam sa ponáhľate?“ Zdravotník odpovedal: „Vaša spojka pribehla k nám a oznámila, že ste ťažko ranený, tak Vás bežíme zachrániť.“ Zasmial som sa: „Ako vidíte odvážnym sa strely vyhýbajú, vraciam sa živý.“ Náčrt som odovzdal veliteľovi práporu.

V dopoludňajších hodinách 29. septembra v ťažkých bojoch a za silnej delostreleckej a mínometnej paľby sa prebojoval náš štvrtý a piaty prápor za spolupráce sovietskych jednotiek až na južný okraj lesíka východne od Zyndranowa. Toho istého dňa večer nám veliteľ práporu uložil, aby sme v priebehu noci doplnili svoje jednotky strelivom a pripravili sa na útok.

A čo sa stalo? Strelivo (protitankové granáty) som rozdelil tak, aby jedna tretina ako záloha z palebného priemeru bola k dispozícii po prekročení československých hraníc. Bola ukry-

tá vo vykopanej jame pod stromom. Nešťastnou náhodou pri nepriateľskom delostreleckom prepade jeden granát dopadol priamo do jamy a všetky granáty explodovali. Zo stromu zostal iba pahýľ. Nikto nebol zranený, ale škoda – veľká škoda streliva, ktoré sa muselo koňmi dopravovať z veľkých vzdialeností do prvej línie.

Celú noc boli vonku prieskumníci, zisťovali a preverovali každý nepriateľský odpor, ale systém palieb sa im nepodarilo zistiť. Nad ráno sme uskutočnili kontrolu pripravenosti jednotiek. Mal to byť posledný útok mimo územia vlasti. Preto sa každý veliteľ a vojak usiloval pripraviť tak, aby bol schopný čo najlepšie splniť úlohu. Na svitaní 30. septembra sa spustil silný dážď, počasie bolo veľmi sychravé. Stáli sme v okopoch po kolená vo vode, celí premočení a premrznutí. Vrchy pred nami, ktoré sa tiahli až k našim hraniciam, boli ponorené do hustej hmly, takže viditeľnosť bola obmedzená, ale za nimi bolo Slovensko, ktoré potrebovalo pomoc.

Naša delostrelecká príprava, ktorá sa začala na daný signál o 8,00 hodine na štyridsať minút, ničila živú silu a palebné prostriedky nepriateľa v bezmenných výšinách v smere útoku. Jednotky prvej brigády začali útočiť za podpory tankov na výšiny juhovýchodne od Barwinka, avšak dobyť ich západne od Zyndranova sa im nepodarilo. Niekoľkokrát sa pevne usadili, ale pod silnou paľbou a nepriateľskými protisečami ustúpili. Až v nasledujúcom útoku sa podarilo zmocniť výšin a natrvalo sa opevniť. V tomto boji boli citelne postihnutí naši tankisti, ktorí stratili päť tankov.

Náš prápor útočil na ľavom krídle 1. čs. samostatnej brigády v smere kóta 579 Kiezera. Postup peších rôt bol veľmi pomalý. Sťažovala ho rozbahnená pôda a paľba nepriateľských guľometov, mínometov a delostrelectva. Nepriateľ mohutnou protisečou vrhol naše veľmi oslabené jednotky naspäť. Po celý čas útoku som podporoval pechotu paľbou kanónu do hĺbky a ničil nepriateľské palebné odpory. V tom čase sa podarilo sovietskemu 67. streleckému zboru, ktorý útočil napravo od našich jednotiek preniknúť v smere na Studený Wierch a dosiahnuť okraja lesa severne od Šarbova, Krajnej Porubky na československom území. Preto sovietske velenie rozhodlo, aby naše jednotky vystriedali sovietske.

Skoro ráno 1. októbra veliteľ práporu zavola veliteľov rôt a vydal rozkaz, že prápor sa presunie na Studený Wierch, kóta 706, kde sme mali vystriedať sovietske jednotky. Keď som odchádzal od veliteľa práporu, silou zvyku som si vsunul mapu za holeň vysokých číziem a v návale iných povinností som na ňu zabudol.

Ráno pri vydávaní stravy ju moja rota brala posledná. Keď som zistil, že pešie roty už odchádzajú do určeného priestoru a ja sa budem za nimi s jednotkou ďaleko presunovať, zabezpečil som si na štábe práporu spojku, ktorá cestu poznala. Počasie bolo veľmi studené, padal drobný, ale vytrvalý dážď, terén bol rozbahnený a hustá hmla nám bránila vo výhľade. Veľmi ťažko sa pochodovalo, ale vojaci nestrácali náladu.

Mapa sa za pochodu pomaly zosúvala, až sa v čízme dostala pod chodidlo. Asi v polovici cesty ma vojaci upozornili, že za nami ide známe auto veliteľa zboru. Auto zastavilo, veliteľovi – generálovi Ludvíkovi Svobodovi som podal hlásenie a vedľa neho sediaci štábny kapitán Bohumil Lomský sa spýtal: „Kam sa presúvate?“ Odpovedal: „Podľa rozkazu veliteľa práporu do priestoru Studený Wierch.“ „Ukážte mi mapu, kde sa nachádzame.“ V tej chvíli som si spomenul, že mapu mám od blata a vody pod chodidlom úplne rozmočenú. „Mapa mi zmokla a úplne sa zničila“, zatajil som, kde som ju dal, ale bol som si vedomý svojho priestupku. Lomský vystúpil z auta, podišiel kúsok dopredu a informoval sa od veliteľov čiat, či poznajú svoju úlohu. Zrazu sa ma „starý pán“ (generál Svoboda) spýtal: „Máte alebo nemáte mapu?“ Veliteľovi som sa ku všetkému priznal. Usmial sa a povedal: „Nabudúce nedávajte mapu za holeň; ako sa chcete dostať na miesto určenia bez mapy?“ „Mám zo sebou spojku, ktorá pozná cestu.“ „Zavolajte mi ju, pôjde s nami.“ Spojka si sadla k šoférovi, veliteľ zavola na Lomského: „Bohuš, ideme.“ Ten, keď už sedel v aute, ešte na mňa zvolal: „Ako chcete bojovať s kanónmi v takom ťažkom zalesnenom teréne?“ „Kanóny nechám pod vrchom so strážou a obsluhu kanónov budú bojovať ako pešie jednotky.“ V polovici kopca Studený Wierch sme sa

opäť stretli. Veliteľ zboru sa vracal a ja s jednotkou sme išli hore. Generál Ludvík Svoboda sa na mňa usmial a povedal Lomskému: „Vidíš, tvoj previnilec je už tu.“ Na Studenom Wierchu som sa hlásil veliteľovi práporu, ktorý dal rozkaz rozmiestniť rotu, upraviť okopy, ktoré už predtým vykopali sovietske jednotky a odčerpať z nich vodu.

Boje v priestore Studeného Wierchu kládli na vojakov ťažké požiadavky. Chladné jesenné dažde, husté hmly, rozmoknuté a šmyklivé lesy sťažovali všetok pohyb. Prísun jedla a munície zaostával. Ranených odnášali až do vzdialenosti štyroch kilometrov, pretože nebolo zjazdových ciest pre povozy. Nepriateľ nás držal pod nepretržitou delostreleckou a mínometnou paľbou. Granáty narážali do korún stromov, vybuchovali a črepiny zraňovali vojakov aj v okopoch. Mali sme niekoľko ranených. Triasli sme sa od dažďa a zimy.

Večer nám veliteľ práporu oznámil rozhodnutie veliteľa zboru, že sa uskutoční vystriedanie a že sa vrátíme na pôvodné miesto. Boli sme veľmi radi, že sa z tohto „pekla“ dostaneme a celkom sme už zabudli na chlad. Presunuli sme sa a zaujali naše staré východisko na seč, za svahom sme rozložili oheň, po skupinách sa sušili a pripravovali na nastávajúcu bojovú činnosť.

Po príchode zo Studeného Wierchu ma o chvíľu zavolať veliteľ práporu.: „Už ste si trochu oddýchli? Aká je v jednotke nálada? Dostal som rozkaz z brigády, aby naše pešie jednotky práporu posilnili tie jednotky piateho práporu, ktoré majú nízky stav, a to v priestore Šarbov, Krajná Porubka.“ Odvetil som, že nálada je dobrá, strelivo sa doplnilo, ranených sme odsunuli. Ďalej mi povedal, že aj náš prápor má nízky stav. Početne klesol pod sto bodákov. Nakoniec som dostal úlohu posilniť jednotky piateho práporu v prednej línii našimi zostatkami.

Zakreslil som si nastávajúcu bojovú činnosť do mapy a asi s osemdesiatimi vojakmi som sa vydal na miesto určenia. Bol pekný deň. Slnko, ktoré sa spod mrakov a hmly predieralo, nás trochu hrialo a dosušovalo odev. Viditeľnosť bola dobrá, vrchy, ktoré sa tiahli k našim hraniciam, boli jasné. Pochodoval som na čele jednotky a môj zástupca rotmajster Ľudovít Hucík za jednotkou. Pri dobrej viditeľnosti nás Nemci spozorovali a začali s delostreleckou a mínometnou paľbou. Prechádzali sme miestami, kde pred niekoľkými dňami prebiehali boje sovietskych jednotiek a zostali po nich okopy. Dal som rozkaz rýchlo sa kryť vo vyhľbených okopoch. Väčšina vojakov rozkaz počúvla, ale niektorých sa zmocnila panika, hľadali bezpečnosť v rokline s košatými stromami, kde dopadla salva nepriateľskej mínometnej paľby a zasiahla skupinu vojakov, z ktorých traja padli a dvaja boli ťažko ranení. Medzi padlými bola aj spojka vojak Lazorík, ktorý sa tak veľmi usiloval o moju bezpečnosť pri zhotovovaní náčrtu predného okraja nepriateľskej obrany dňa 29. septembra. Čím viac sme sa približovali k Šarbovu, tým viac bolo počuť dunenie paľby a bolo vidieť stopy po predchádzajúcich bojoch. Vyšli sme na výšinu s nízkym porastom a spúšťali sa k horskej bystrine. Dal som povel postupovať v rojnici. (Pod svahom sme našli niekoľko padlých sovietskych vojakov. Poukladali sme ich na jedno miesto a po príchode k sovietskym jednotkám sme to oznámili.) Na naše veľké prekvapenie pri bystrine bolo asi na sto štvorcových metroch osemnásť pobitých Nemcov aj s veliteľom. Väčšinou to boli mladí urastení vojaci, pravdepodobne prieskumná jednotka, ktorá proti sovietskym jednotkám podnikala protiseče, ale zasiahla ju paľba kaťuší. Dúfali, že im hlboká rokline zachráni životy, ale našli v nej smrť.

Po príchode na miesto určenia som obsadil zákopy a nadviazal spojenie s veliteľom skupiny piateho práporu, zoznámil som jednotku so situáciou a vydal úlohu pozorovať predpolie nepriateľa a byť pripravený na odrazenie nepriateľských útokov.

Rotmajster Hucík pribehol ku mne a povedal, že asi stopäťdesiat metrov pred nami je niečo zamaskované. Pozrel som sa pozornejšie a zbadal som nejakú zbraň zakrytú celtovinou proti dažďu. Prikázal som priniesť protitankovú pušku. Zacielil som, vystrelil jeden zásobník a na moje prekvapenie bol to zamaskovaný ťažký guľomet, ktorý bol po zásahu zničený aj s obsluhou. Nemci nato ihneď reagovali paľbou zo všetkých zbraní, ale na seč sa neodvážili.

V noci z 3. na 4. októbra prišla spojka s tým, že sa máme stiahnuť (vystriedali nás sovietske jednotky), vrátiť sa na pôvodné miesto východne od Zydranowa a pripraviť sa na útok. Pred

svítaním sme boli na mieste. Rotmajstrovi Hucíkovi osud nedožičil, aby prekročil naše hranice medzi prvými a začal oslobodzovať naše územie. V bojoch o bezmennú výšinu bol ťažko ranený. (Dnes žije plk. Ľudovít Hucík ako dôchodca v Bratislave.)

Celý deň 4. októbra sme skúmali nepriateľskú obranu. Jednotky čistili zbrane, dopĺňali sme strelivo a granáty, pripravovali vlajočky a besedovali s vojakmi. Všetkým nám bolo jasné, že nepriateľ je ešte silný a má skúsenosti z obranných bojov. Pevne sme však verili, že sa naše jednotky domov pribijú po boku hrdinských vojakov Červenej armády.

Dňa 5. októbra v priestore obce Zyndranowa mi veliteľ práporu na porade uložil, aby som pri útoku na naše hranice zabezpečoval pechotu práporu paľbou z kanónov a bol pripravený na boj s nemeckými tankmi. Celý deň som študoval a pozoroval terén ako ich presunúť, aby pechota mala stále podporu. Protitankové pušky som prideliť peším rotám, v noci som uskutočnil rekognoskáciu terénu na presun kanónov do Zyndranowa.

Po polnoci prešla k našim hraniciam brigádna prieskumná hliadka a o druhej hodine bola vyslaná hliadka prvého práporu s veliteľom podporučíkom Cyrilom Čahom a dvoma ženistami. Čaho si u mňa na stanovišti overoval rozloženie prvého sledu jednotiek. Bolo na ňom vidieť, že je to skúsený prieskumník, podľa jeho slov terén k hraniciam veľmi dobre poznal, mal zistené nepriateľské odpory, ktorým sa budeme musieť vyhýbať, aby mohol v smere postupu dosiahnuť hranice a ďalej postupovať podľa pokynov.

Vyslané prieskumné hliadky dosiahli štátne hranice a prekročili ich. Toto hlásenie priniesli spojky a odovzdali ich veliteľom práporu, na základe ktorého sme dostali signál vyraziť do útoku. Všetky jednotky sa zdvihli o 7,30 hodine, zničili posledný odpor nepriateľa a rýchlo postupovali priamo k hraniciam.

Útočiacu pechotu som podporoval protitankovými kanónmi a bol som pripravený aj na boj s nepriateľskými tankmi. Skoro ráno 6. októbra asi o 8,30 hodine sme dosiahli naše hranice. Pri prvom hraničnom kameni, ktorý oznamoval naše územie, sme sa na chvíľku zastavili, dali si dole čiapky, mnohí sa poklonili, brali do rúk rodnú zem, objímali sme sa a niektorí od radosti plakali. Bolo vidieť pocity hlbokého šťastia a radosti, že sme už doma, boli sme šťastní.

Niekoľko metrov za našimi hranicami som sa opäť stretol s veliteľom prieskumnej hliadky podporučíkom Cyrilom Čechom, ktorý ma upozornil na mínové polia po ľavej strane cesty a zistil, že nepriateľ ustupuje a kryje sa paľbou. Tak ako postupovala pechota vpred aj ja som menil palebné postavenie a ničil paľbou nepriateľské odpory.

Asi o 10,00 hodine 6. októbra bola na našich hraniciach vztýčená československá a sovietska zástava. Na tomto slávnostnom akte sa zúčastnil aj veliteľ zboru generál Ľudvík Svoboda a iní velitelia, vrátane sovietskych dôstojníkov a generálov. Slávnosti sa nedožil veliteľ prvej brigády brigádny generál Jaroslav Sázavský, ktorý niekoľko metrov od našich hraníc padol. Jeho auto nabehlo na mínový „fugas“ (išlo o niekoľko zakopaných mín nad sebou do hĺbky viac ako jeden meter, na ktorých bolo postavené poleno, ktoré až po udupaní pôdy a po prejedaní niekoľkých vozidiel či tankov prenieslo tlak na mínový rozniecovač – rozbahnenie ciest pomáhalo zamaskovaniu).

Prvé dni na pôde našej vlasti nenechali nikoho na pochybách, že vyjsť z Karpát nebude ľahkou záležitosťou. Nepriateľ nás mal pod nepretržitou delostreleckou paľbou. Pred nami ležala prvá obec na území republiky – Vyšný Komárnik. Aj tá bola v plameňoch, zahalená hustým čiernym dymom. Pole dookola bolo posiate okopmi palebných postavení, z ktorých ešte pred niekoľkými hodinami strieľalo proti nám nemecké delostrelectvo. Oslobodená bola okolo poludnia. Cesta do Nižného Komárnika bola hotovým mínovým morom. Zamínované bolo všetko vpravo aj vľavo. Ženisti pri všetkom úsilí a zručnosti nestačili rýchlo odstraňovať míny a uvoľňovať priechody. Keď naše jednotky vyšli z Vyšného Komárnika na ohyb cesty v smere postupu, nepriateľ ich zasypal delostreleckou paľbou. Skupina vojakov skočila do priekopy priamo na protipechotné míny. Všetci mali nad členkami odtrhnuté nohy a silne krvácali. S nasadením vlastných životov sme ich chceli vytriahnuť, ale nepriateľské granáty nám hvíz-

dali nad hlavami a dopadali okolo nás. Aj napriek tomu sa nám ich podarilo vytriahnuť, poskytlí sme im prvú pomoc a rýchlo odsunuli na poľné obväzisko. Boli to vojaci od peších rôt, ale mená, ani jednotku sa nám nepodarilo zistiť.

Naše jednotky aj napriek veľkému odporu Nemcov postúpili k severnému okraju Nižného Komárniku a nadviazali dotyk s novým obranným postavením nepriateľa, ktoré prehradzovalo cestu vedúcu priesmykom smerom na Krajnú Poľanu a Svidník. Nepriateľovi sa zatiaľ podarilo vybudovať ďalšie obranné postavenie na čiare kóta 562 Jarucha a kóta 532 Obšár.

Večer za tmy som presunul kanóny a rozmiestnil ich po pravej strane cesty tak, aby som mohol v prípade útoku nepriateľských tankov viesť účinnú paľbu. Obec Nižný Komárnik, ktorá ležala pred nami, nebola nikoho, takmer celá zhorela. V noci ju naše prieskumné hliadky ovládli, ale nad ránom sa vždy stiahli. Nepriateľ ju pri ústupe celú zapálil. 7. októbra obranu posilnil jeden tank a na druhý deň ďalší. Obranné postavenie zaujali na ceste pri škole.

Pri Nižnom Komárniku si spomínam na malú epizódu. Cez deň sa nedalo vyjsť zo zákopov. Nemci sledovali každý náš pohyb. Veliteľ čaty protitankových pušiek, ktorý bol od nás vzdialený asi päťsto metrov, mi telefonoval, že potrebuje strelivo. Vybral som slobodníka Viléma Drapu, veľmi odvážneho a statočného vojaka, aby strelivo čate занiesol. Poslal som ho ešte za tmy a prikázal mu, aby sa do rozvidnenia vrátil a neriskoval život. Strelivo odovzdal, ale pri kamarátoch sa zdržal a vracal sa až ráno za bieleho dňa. Nemci ho spozorovali, začali po ňom delostreleckú paľbu a črepiny ho ťažko ranili do nohy. Prvú pomoc si poskytol sám, pretože každý vojak mal pri sebe obväz. Nohu si zaviazal, ale nemohol sa na ňu postaviť. Stonal a volal o pomoc. Volanie sme začuli. Vyslal som rýchlo dvoch vojakov, ktorí zraneného Drapu museli niesť na práporné obväzisko cez les, aby ich nespozorovali a tam mu poskytlí pomoc.

Veliteľ štvrtého práporu štábný kapitán Zdeněk Stav, ktorý velil práporu od rána 6. októbra a prápor prebral po kapitánovi Chlubnovi, ma zavolať a informoval: „V predchádzajúcich bojoch mal prápor citeľné straty a klesol na stav v počte sedemdesiatpäť vojakov. Veliteľom tretej brigády bolo rozhodnuté, že sa z peších rôt práporu zorganizuje jedna úderná skupina, ktorá sa presunie do nového priestoru severne od Medvedzieho na bezmennú výšinu a nadviaže dotyk s nepriateľom. Vaša protitanková rota zostane v Nižnom Komárniku v obrane. Údernú skupinu prevzmete a presuniete sa do priestoru určenia. Vaším zástupcom bude podporučík Václav Dostál.“

Od rána bolo naozajstné jesenné karpatské počasie. Prudký dážď a studený vietor, miestami hmly. Cesty boli také rozbahnené, že ich ženisti museli spevňovať kladami dreva a kameňmi. Večer sme boli na mieste, nadviazal som palebný dotyk s nepriateľom. Tento úsek bol stále pod mínometnou a delostreleckou paľbou. V priebehu noci sa jednotky zakopali a zamaskovali. Ráno sme začali paľbu na nepriateľa, aby sme zistili rozmiestnenie palebných prostriedkov, najmä palebné stanovištia ľahkých a ťažkých guľometov. Nepriateľ však neodpovedal. Nasledujúci celý deň sme pozorovali terén a správanie Nemcov. Za celý deň sa nič nepohlo a až popoludní som spozoroval, ako sa zaleskla hodená konzerva z jedného okopu do druhého. To potvrdilo, že Nemci neustúpili, ale sú pred nami. Nato na nás spustili delostreleckú a mínometnú paľbu a mali sme aj ranených. Preto som požiadal veliteľa práporu o posunutie našej obrany bližšie k Nemcom, takže granáty dopadali za nás a nebolo toľko strát.

Ráno mi veliteľ práporu telefonoval, že dostal z brigády správu, že Nemci ustúpili a treba ich prenasledovať. „Nič nenasvedčuje, že by ustúpili“, odpovedal som. A tak som dostal príkaz urobiť prieskum bojom. Rozhodol som sa, že ho urobím sám. Vybral som si dvoch vojakov – slobodníka Hudáka a vojaka Dankoviča, ktorí sa dobrovoľne hlásili. Priplazili sme sa až k dráteným prekážkam a uvidel som v kríkoch na kolíkoch zamaskované „šrapnelové míny“ (Spring). Drôt som prestrihol a priblížil som sa asi na tridsať metrov k nepriateľskej obrane. Keď som uvidel zamaskovaný guľomet, vytrahol som granát a hodil presne do okopu, v ktorom bola obsluha. Začul som výkrik a potom ticho. Od tlaku výbuchu sa guľomet prevrátil a obsluhu zabilo. Keď som sa zohnutý k zemi na kolenách pootočil doprava, uvidel som ďalší guľomet. Chcel som rýchlo vytriahnuť druhý granát, ale v tej chvíli som dostal krátku dávku do ľavej

lopatky asi zo vzdialenosti päťdesiat metrov. Keď Nemci zistili, že som ranený, začali zbesilú paľbu, ale naša úderná skupina kryla môj ústup. Pod jej ochranou sa mi podarilo odplaziť k našej jednotke do zákopu. Bolest' som v prvej chvíli necítil, ale krv mi stekala do čížmy. Ruky ako z olova mi klesli. Keď mi v zákope poskytovali prvú pomoc, bola čížma plná krvi. Pociťoval som veľkú slabosť. Vojak Drabčiak, ktorý ma obväzoval, povedal: „Pán podporučík, vy ste sa po druhý raz narodili. Keby strela preletela trochu vyššie, zasiahla by srdce.“ Vojaci mi pomohli presunúť sa na veliteľské stanovisko. Veliteľ práporu bol veľmi prekvapený a povedal: „Za tento hrdinský čin si zaslúžiš vyznamenanie.“ Dostal som Vojnový kríž z roku 1939. Pripol mi ho a podal ruku so slovami: „Nerád ťa strácam. Po vyliečení by som ťa rád opäť videl pri prápore.“ Presunuli ma do poľnej nemocnice v Krosne v Poľsku. Údernú skupinu po mne prebral podporučík Václav Dostál a ako som sa neskôr dozvedel, bol takisto ťažko ranený.

Karpatsko-duklianska operácia si vyžiadala veľa krvi a životov, aj sovietskych, aj našich vojakov. Naše jednotky si v týchto urputných bojoch počínali veľmi dobre. Aj keď sme boli v nevýhode a útočili proti nepriateľovi, na strane ktorého boli všetky výhody obrancov, mali sme oveľa menšie straty než hitlerovské vojská.

Celkové straty 38. armády počas troch mesiacov bojov od Krosna až po rieku Ondavu boli 85 000 padlých a ranených sovietskych vojakov. Za rovnaké obdobie potom 1. čs. armádny zbor mal asi 1100 padlých, 4330 ranených a takmer 1000 nezvestných, teda straty spolu tvorili asi 6500 mužov. V útočnom pásme zboru mal nepriateľ takmer trojnásobne väčšie straty ako naše jednotky – 17 000 vojakov.

Po prekonaní Duklianskeho priesmyku sa front na prelome novembra a decembra zastavil na rieke Ondave a prvá a tretia brigáda prešla do obrany.